

Maja Novak*Misterij lihega dvigala*

V našem hotelu, ki je v resnici samski dom, vendar njegov upravnik verjame v magično moč besed in je zato prepričan, da se bo, če bo samski dom vztrajno zmerjal s hotelom, znebil treh nadstropij stalnih gostov, ki tu prebivajo že petnajst let ali več, godrnjaje, samo zato, ker jim za nakup stanovanja manjka natanko toliko, kolikor so v teh letih zapravili za najemnino –

– v našem hotelu sta najlepši dvigali. Tudi hodniki so vredni omembe; do gležnjev so zameteni z nežnim pršcem cigaretnege pepela, vmes pa so čvrstejše, večje grudice, o katerih ne želite vedeti, kaj so. Nekega večera je v enem od hodnikov obležal tudi mrtev golob; res da samo do jutra naslednjega dne. Kljub temu pa sta najlepši obe dvigali, "sodo", ki ustavlja samo v parnih nadstropjih, in "liho", ki vozi v tista vmes. Dvigali nimata notranjih vrat. Stene dvigal so obložene z bodljikavo temnosivo tkanino, ki omamno diši po tisoč in eni moravi in drini. Tla so prekrita z mehurjastim linolejem in popljuvana. Nekateri potniki nanje izpljunejo prežvečen čik, drugi pa samega sebe. Ker je pred leti neki genij zavaril lopute jaškov za smeti, se zjutraj pelješ v službo v spremstvu snažilke in črne plastične kante za smeti, ki ti sega do boka. Iz kante se po čevljih delovnega človeka usipajo piščančje koščice in pomarančne lupine; in zadnje čase vedno več krompirjevih olupkov.

Tako so se nekega sončnega jutra v avgustu z "lihim" dvigalom peljali v mlade zarje trije: nekoliko histerična upokojena knjižničarka, snažilka z bujno črno grivo in vzvišenim polpraznim obrazom (jebesh tako službo, kjer si pri dvajsetih zapovrh vsega še neomajno prepričan, da o vsem vse najbolje veš) in neizogibna kanta za smeti. V šestem nadstropju, kjer liho dvigalo, kot rečeno, nima vrat, se je hudič začel zloveščje zvijati v bokih in tancati, in pokrov kante, ene redkih, ki ga je sploh še premogla, se je oddričal dol. Izpod zmečkanih listov časnika, v katerega je bilo pred tem zavito nekaj žaltavega in kapljajočega, je pokukal osrednji del majhne ženske, se pravi zadnjica in tisto, kar je na prisojni strani ženskega trupa; lepo kosmato in dobro vidno, ker je bilo truplo golo. Glava je bila pri stopalih, oboje pa na dnu kante. Nekoliko pokrčene roke in nekoliko pokrčene noge so bile lično poravnane ene ob drugih, kot da bi morilec žrtev skrbno preganil, z dlanjo zgladil robove in vse skupaj zalepil v

kuverto; v našem primeru v smetnjak. Kasneje se je izkazalo, da stvar le ni potekala tako nežno; kajti mrliču moraš zato, da bi ga spravil v tako bizaren položaj, malce polomiti kolčne sklepe.

Ob pogledu na nenadejano slepo potnico je upokojena knjižničarka zavreščala in omedlela, pri tem je trdo butnila v steno dvigala in to se je sedaj dokončno zaustavilo, in sicer v drugem nadstropju, kjer liho dvigalo kajpak spet nima vrat, temveč bulji v gol zid, premazan z rdečo oljnato barvo, ozaljšano z vpraskanim napisom: "Ovde je bio Mujo." Preden so dvigalo spustili v klet, kjer so lahko vlomili vanj in osvobodili eno živo, eno mrtvo in eno skoraj mrtvo ujetnico, sta pretekli dve uri.

Naslednjo uro so porabili za to, da so s škarjami za kovino iz smetnjaka izluščili truplo. Nesrečnico so potem takole preklopljeno v bokih, kot da bi si v poslednjem trenutku neustavljivo zaželela napraviti preval, postrani položili na cerado v kleti, med prazne kartonske škatle in odslužene gospodinske aparate, se zbrali okoli nje in zmajevali z glavo.

Med reševalno akcijo je receptor po slavnostno razsvetljenem jašku za dvigalo tuleč komuniciral s snažilko, ki se je v novo nastali položaj, vsaka ji čast, vživela s krvavo hladnokrvnostjo in je tudi zgledno zbrano in brez okolišanja poročala o njem. S pleči se je naslanjala na steno dvigala kar se da daleč od omedlele upokojenke, na prekrizanih laktih je pestovala joške in žvečila gumi. Tudi na zapestno uro, ki ji je bingljala pod vratom z najvišje ležeče gumbnice radodarno razpete delovne halje, ni pogledala več kot trikrat. "Vse gre v rok službe," si je filozofsko in ne nepravilno mislila. Spodaj je na simpatičnejši strani stene jaška za dvigalo receptor strogo logično izračunal, da bo policija, če mu jo bo uspelo priklicati v hotel, okupirala vse telefonske linije z zunanjim svetom, zato od tam nihče ne bo mogel priklicati njega, receptorja, ki gre potemtakem lahko mirne vesti in jasnega čela na tisto pivo, na katerega bi šel tudi sicer, ampak z manj užitka. Ura je bila že deset, v receptorjevem želodcu pa vsega dovolj, samo tiste spojine, ki bi jo nujno potreboval za gladko delovanje svojih mikroelektronskih vezij, še ne. Torej je z drhtečimi prsti zavrtel številko pobov s Štefanove. Če bi bila dognanja njegovih logičnih premišljanj drugačna od navedenih, je morda tudi ne bi. Preden so detektivi prišli, si je že zrahljal kravato in spustil v žep drobiž za dve veliki točeni z vinjakom.

Medtem so vrata sobe v enem od parnih nadstropij hotela pod dobro pomerjeno brco debelega gumijastega podplata s treskom odletela v bližnji zid in v sobo so vulgarno čepe, nekako na pol poti med sabljaško prežo in položajem pri opravljanju naravnih potreb v naravi, planili zamaskirani moški in ženske v črnih puloverjih z visokim ovratnikom in tesno oprijetih kavbojkah. Mahali so s težkimi polavtomatskimi pištolami, na katerih so bili pritrjeni strah vzbujajoči dušilci, le malo krajši od srednje velike vesoljske ladje; in njihov vodja (to pa, da je bil njihov vodja prav on, ste vedeli po tem, ker je na črni smučarski kapuci, potegnjeni čez obraz, poleg lukenj za oči edini imel izrezano tudi luknjo za usta – le-te drugi namreč niso potrebovali) –

– in njihov vodja je zatulil: "Freeze!" Izgovori: friz. Teroristi so se zbrali sredi sobe tako, kot se v nevarnosti zberejo bivolje samice: hrbti znotraj, rogovi zunaj; in ko so se izrazi na obrazih osebkov v sobi prelevili iz bebavega začudenja v bebavo pripravljenost na sodelovanje, si je vsak komandos izbral svojega, ga z orokavičeno šapo zgrabil za srajco nekje med tilnikom in lopatico in ga ob pomoči občasnega udarca z dušilcem čez ledvice na pol odvedel, na pol zbral k steni, kjer so jim ukazali stati razkoračeno, z dlanmi dvignjenimi nad glavo in plosko uprtimi ob steno. Drugi so medtem prevračali pohištvo, vlekli jogije iz posteljnih okvirov, dvigali stole in jih s trebuhom navzgor postavljali na mizo ter vohljali okoli sanitarnih elementov kot mački po drvarnici, ki se jim zdi nekako čudno domača.

"Jao, najebob, Haso, ovi su Bavčarevi specialci," je zatarnal prvi od prebivalcev sobe.

"Najbrž z oddelka za boj proti mamilom," je nesrečno ugotovil Haso in nemočno upiral oči v stik med steno in stropom, morda zato, ker je bil pod istim kotom v njegov tilnik uprt posebno grd dušilec.

"Kaj pa, če so tisti za prekupčevanje z devizami?" je tretji prebivalec sobe zaskrbljeno pobaral steno pred sabo.

"Kakšna policija neki?" je z iskrenim presenečenjem vprašal vodja komandosov. "Mi smo inventurna komisija. Urška, piši: dva stola in miza. Imate lastno posteljnino ali uporabljate hotelsko? Kar brez skrbi, fantje, nič žalega vam nočemo. Za nami prihaja snažilka s svežimi brisačami in kalašnikovim, takoj za njo pa hišnik, ki bo zamenjal žarnice in nosi uzi. Šele potem bo na vrsti policija, če jo seveda pričakujete. Srečno!" In so šli.

Med podboji vlomljenih vrat se je pojavil visok, mršav starec sključene postave in voščenega obraza, oblečen do pičice tako kot vsak mrliški oglednik, ki da kaj nase.

"Pošilja me mednarodna komisija za evropeizacijo hotelskih standardov," je turbobno oznanil. "Prosim, da mi odgovorite na naslednje vprašanje: ali bi na nočni omari ob vzglavju hotelske postelje želeli imeti biblijo ali ustavo R Slovenije?"

Receptor je s pahljačasto razprtimi prsti na široko razmaknjenih kolenih udobno počival za belo pleskano kovinsko mizico pred hotelskim bifejem in sproščeno čakal, da se pena poleže. "Je' slobodno?" je povprašala snažilka, tista iz dvigala; zviška plosnila na rumeni plastični stol jajčaste oblike, še preden se je receptor utegnil izreči o svojih demokratičnih pravicah in svoboščinah; naročila gosti sok; zadovoljno miže s podočnikom začela grizljati dolg vijoličast noht, s katerega se je lak že nekoliko krušil.

"Nekakšen inšpektor se je pripeljal," je prostovoljno ponudila informacijo v svet, tistemu, ki jo morebiti hoče, pač.

Receptor ni črnil ne bele ne črne.

"Pravi, da bo rešil primer prej kot v štiriindvajsetih urah," je rekla snažilka in poplasknila noht s požirkom soka.

Receptor je neomajno opazoval nekaj, kar je bilo zelo daleč, če je sploh bilo.

"Pravi, da nam že zdaj ni treba sumiti nobenega od stalnih gostov," je mirno povzela snažilka. "Pravi, da ima policija tako teorijo, po kateri storilci kaznivih dejanj nikoli ne delujejo tam, kjer prebivajo."

Receptor je rahlo privzdignil obrvi.

"Hočeš reči, da še nihče nikoli ni zadavil svoje žene, s katero je preživel dvajset let pod isto streho?"

Snažilka je nekoliko pomolčala.

"Te je kdaj imelo, da bi zadavil svojo ženo?" se je pozanimala, stvarno in prijateljsko.

"Velikokrat," je rekel receptor. "Ampak za to je ne bi najprej pripeljal v tale bordel."

Snažilka je pokimala.

"Moj bivši me je tepel," je izjavila čez čas.

Receptor je pokimal.

"Življenje je pa res en pes," je v imenu celega razreda flegmatično sporočila snažilka.

Medtem so sklonjeni pred vetrom v hotel prikorakali begunci v spremstvu vojske. Očividci pravijo, da so bili vojaki v lisastih uniformah in čepicah z naušniki podobni neumnim klapoušnim kužkom z okroglo betico in otožnimi, s krvjo zalitimi očmi, begunci jastogom, vse skupaj pa umiku z ruske fronte. Jastogi so, pravijo, korakali v ravni vrsti. Pravijo, da nobeden ni premaknil desne noge, kadar so drugi stopili z levo; da so predse preteče dvigali raskave škarje, da so jim muštace bojaželjno sršele in črne okrogle očke srdito srepele v svet; da so okoli hotelske stavbe sedemkrat napravili ris; da so pri tem visoko dvigali grčasta kolena in da so končno vsi kot en jastog v zlovešči tišini obstali pred vhodom v recepcijo. Na oknih spodnjih nadstropij doma za ostarele občane nasproti hotela so člani nacionalne stranke demonstrativno izklicevali tisti famozni Orwellov aksiom: "Four legs good, two legs bad," dokler jih ni neka usmiljena duša šepetaje opozorila na neustreznost njihovega gesla: kajti jastogi imajo, kot je splošno znano, vsak šest nog.

Za vogalom hotela je mična novinarka pred kombijem leteče redakcije RTS zavzeto pojasnjevala sladoledasto rumenemu mikrofonu, da držijo ali pa tudi ne trditve, po katerih so dejavnosti vlade, povezane z begunskim vprašanjem, namenjene zgolj nabiranju predvolilnih točk, kot zanimivost navrgla podatek, da med prebivalci hotela zaskrbnjujoče narašča število oseb, ki so umrle za posledicami samomora, in končala reportažo z obvestilom, da bodo po kratkem glasbenem predahu na vrsti kuharski nasveti, in sicer poglavje "Kako pripraviti juho iz ponarejenega jastoga".

Na dež, ki je začel kultivirano, čisto mehanično rahlo rositi in je zato nad ravno streho enajstnadstropnega doma za ostarele občane nasproti hotela nastala lepa

mavrica, v kateri so prevladovali rožnati in rožmarinasto sivi odtenki, in so se betonske karte, iz katerih je hotel nametan na kup, nalezle vode in počrnele kot gnila banana in je ščurkom in drugi golazni, ki prebiva v žilah hotela, kri hitreje zaplala po žilah in so se razlezli na vse strani ter se pridružili preiskavi o skrivnostnem truplu v lihem dvigalu –

– na dež je iz hotela stopil mlad človek. V gizdalinski obleki, z dolgim nosom, ozkimi, poševno ležečimi očmi in tankimi brčicami, ki jih je nežno pestoval v gubi nad našobljeno dolgo gornjo ustnico, je bil na las podoben karikaturi dandyja na kolesu v predvojnih (pred–drugo–svetovno–vojnih) časniki. Videti je bil nesrečen.

"Tole je tisti inšpektor," je rekla snažilka.

Receptor ni rekel ničesar.

"Videti je nesrečen," je rekla snažilka.

Receptor ni rekel ničesar.

"Najbrž mu preiskava ne gre najbolje od rok," je rekla snažilka.

Receptor ni rekel ničesar.

"Zato je nesrečen," je rekla snažilka.

"Prav mu je," je rekla snažilka.

"Ahm," je rekel receptor.

"Sam si je kriv," je rekla snažilka. "Kaj pa je bil tako domišljav."

Receptor je bil najbrž mnenja, da je povedal že vse, kar se da povedati o zadani temi, zato ni rekel ničesar.

"Taka domišljavost je samo znak, da skriva komplekse," je rekla snažilka. "Podzavestno je prepričan, da mu preiskava ne bo uspela. Zaradi tega prepričanja mu tudi v resnici ne bo. Veš, sociološki in psihološki vidiki teorije o samoizpolnjujoči se prerokbi (self-fulfilling prophecy) so me vedno fascinirali. In pa seveda paradoks Schrodingerjeve mačke."

Receptor se je odkašljal.

"Veš, vedno si mi bila všeč," je zaupljivo priznal.

Deževalo je.

Inventurna komisija je stopila pod curke padajoče vode, potegnila črne smučarske kapuce z obraza in osvežujočemu dežju nastavljala razgaljena lica. Lica so bila okrogla in zdravo rožnata. Urška je drugim članom komisije kazala trakove, ki naj bi jih po novem nosili na rokavu suknjiča, nad komolcem. Trakovi so bili rdeči s črnim okrasom v belem polju. Urška jih je sama sešila na mamini singerici.

Prek betonskega dvorišča med hotelom in domom za ostarele občane je upravnik hotela potiskal invalidski voziček. V vozičku je sedel drgetajoč občan, ki je že dovolj ostarel, da se je smel preseliti iz ene stolpnice v drugo.

Pod drevjem onkraj zidca iz vidnega betona, ki je obkrožal mizice pred hotelskim bifejem, so bili parkirani stari fordji in chevroleti. Avtomobili niso imeli registrskih

tablic. Klapoušni kužki v čepicah z naušniki so pristopili k zapuščenim škatlam, odprli prtijažnike, iz njih potegnili nekaj, kar je bilo videti kot strojnice v polivinilastih vrečkah, in vanje položili nekaj, kar je bilo videti kot dolarji v polivinilastih vrečkah. Nato so se umaknili za vogal in se tam delali, kakor da so kilometre daleč. Novinarica s sladoledasto rumenim mikrofonom je sladko žuborela, da so ali pa niso resnične trditve, po katerih je slovenska vojska z nakupom orožja v bližnjevzhodnih državah kršila brionski moratorij, in napovedala kontaktno oddajo, v kateri bodo poslušalci odgovarjali na vprašanje: "Zakaj menite, da jastogovo meso povzroča raka?" Prvi se je odzval poslušalec z Vrhnike, ki je zbranemu občinstvu oznanil, da že vse življenje je samo krvavice, pa mu nič ne manjka, čisto nič, če razumete, kaj hočem reči, a ne da ne, Mutti, veste, naša Mutti se tako rada pocrklja.

Inšpektor je jokal v dežju.

"Tako sem srečen, da bi lahko objel ves svet," je rekel receptor, ko je nehal poljubljeni snažilko.

Snažilka se je blaženo nasmehnila in molčala.

"Ali pa mu vsaj pomagal, da se poboljša," se je natančneje izrazil receptor.

Snažilka se je izza priprtih vek zaspano zazrla v rožnati dež in molčala.

"Ali pa bi vsaj pomagal tistemu nesrečniku tamle," je možato zatrdil receptor in pokazal na inšpektorja.

Snažilka je segla po cigareti. "Saj mu lahko," je kratko rekla.

"Misliš?" jo je dvomeče pogledal receptor.

Snažilka je miže pokimala in molčala.

Receptor je pomignil inšpektorju, naj prisede k belo pleskani kovinski mizici.

Ob treh ponoči (ali se zavedate, da svet stoji tudi ob treh ponoči – ali pa ste morda potihem prepričani, da ga pripeljejo, razložijo s tovornjakov, postavijo, razobesijo in napnejo na okvire šele nekako med sedmo in osmo zjutraj in da je pozimi, ko se dela nekoliko zavlečejo, v Ljubljani megla zato, da se ne bi videlo, kako ga, sveta namreč, po robovih še malo manjka?) –

– ob treh ponoči so prežali na stopnicah med devetim in desetim nadstropjem hotela in so si komaj upali dihati. Vsi trije so bili oblečeni v ozke trenirke, ki so najbolj pristajale snažilki. Trdo temo so motile le modrikaste glavice baterij, ki so se tu in tam nenapovedano, kadar je inšpektorju baterija padla na tla ali storila kaj podobno divjega, razcvetele v pljus idealnega surfarskega vala po umazani steni stopnišča. Smrdelo je po shojenih plastičnih čevljih in mokrem cigaretne pepelu. Z minijem prevlečene palice kvadratnega profila, ki so podobno kot v ameriških zaporih tekle navpično ob stopnicah od kleti pa vse do najvišjega nadstropja, so komaj opazno trepetale, kot da se skoz globoki vodnjak teme pod njihovimi nogami prebija nekaj živega, ampak ne povsem človeškega. Slišati je bilo samo preglasen radio iz tretjega

nadstropja, preglasno televizijo iz dvanajstega in moškega, ki je v petem pretepal ženo; in sicer s sorazmerno primerno jakostjo. Slišati je bilo tudi razbijanje inšpektorjevega srca in njegov vročični šepet:

"Kaj pa, če jih ne bo?"

"Bodo," je mirno zagotovila snažilka. "Poglejte, inšpektor, saj je čisto preprosto¹. Inventura se je začela predvčerajšnjim. Prvi dan je komisija obdelala liha nadstropja. In truplo smo naslednji dan našli v lihem dvigalu. Včeraj so bila na vrsti soda nadstropja. In gospoda iz sobe 1009 že dolgo ni bilo na spregled."

Sodo dvigalo se je mehko zaustavilo v desetem nadstropju, s prav nič več hrupa, kot ga pri preklapljanju vagonov povzroča dizelska lokomotiva.

"Zdaj," je šepnil inšpektor in napel petelina na pištoli.

Iz dvigala so stopile tri mračne postave in se tiho kot duhovi odtihotapile okoli vogala v hodnik levega trakta. Ena od njih je za sabo vlekla črno plastično kanto za smeti.

Trojka na stopnicah se je neslišno, tako, kakor so inšpektorju omogočale le dolgoletne, s prizadevnim delom in vestnim trudom mukotrпно zbrane izkušnje in pa dejstvo, da je nosil superge –

– trojka se je neslišno prikradla do vogala in pokukala okoli njega.

Videli so, da ena od črno odetih postav odklepa vrata sobe 1009. Videli so, da vstopa. Videli so, da se je vrnila z izmozganim truplom starca z odprtimi usti v naročju, in videli so, da ga namerava stlačiti v smetnjak.

Inšpektor je planil v prežo, dvignil pištolo v višino brade in gospodovalno zatulil: "Wash! Melt! Cook!" Izgovori: voš, melt, kuk. "Freeze!" sta ga sikaje popravila receptor in snažilka. "Freeze!" je samozavestno zagrnel inšpektor.

Izgovori: friz.

"Saj je čisto preprosto²," je rekla snažilka. "V našem primeru gre kratko in malo za tako imenovano skrivnost rumene sobe. Najbrž mi ni treba posebej pojasnjevati, da je v teorijo kriminalističnega žanra pojem rumene sobe prvi uvedel Gaston Leroux s svojim romanom *Le mystère de la chambre jaune*: truplo najdejo v sobi, katere vrata in okna so zaklenjena z notranje strani, prav tako tudi ni drugih skrivnih ali manj skrivnih izhodov iz sobe. Očitno je, da smrti nista povzročila samomor ali nesreča, in najbrž mi ni treba posebej poudarjati, da tudi morilca v sobi ni. Bolj kot odgovor na vprašanje, kdo je zagrešil zločin, nas zanima, kako se je zločinec lahko izmuznil iz rumene sobe. Odgovor, ki nam ga ponuja Gaston Leroux, se glasi: sploh ga ni bilo v

¹ Sorry. Ampak brez tega stavka ni kriminalke.

² Sorry.

njej."

"Blazno," je rekel inšpektor.

"Pa res," je rekla snažilka. "Tudi v našem primeru morilca sploh ni bilo. Gospa iz lihega dvigala in gospod iz sobe 1009 sta umrla naravne smrti. Umrla sta, preden ju je upravnik hotela lahko odpeljal umret v tisto bajto na drugi strani dvorišča. Umrla sta sramežljivo in diskretno in ne da bi kdo opazil; kaj vruga, saj še tega, da sta živela, nikomur ni prodrlo do zavesti, še njima ne. Mrtva sta ležala v svoji rumeni sobi, ne da bi se zavoljo tega kdo vznemirjal, ne da bi ju kdo pogrešil, dokler ni izbruhnila inventura. In takrat se je kajpak pojavilo vprašanje: kam s truplom?"

"Jasno," je rekel prvi član inventurne komisije. "Saj vendar nismo mogli dopustiti, da hotel pride na slab glas. Če ti gostje umirajo, ne da bi o tem do dvanajstih ustrezno obvestili recepcije, je to za hotel zelo nemarketinško."

"Netržno," je rekel drugi član inventurne komisije.

"Nepodjetniško," je rekla Urška.

"Ostanek preživele komunistične miselnosti," je rekel prvi.

"Prav nič v skladu s post-maastrichtovsko Evropo," je rekel drugi.

"Slabo," je rekla Urška.

"In tako so v imenu "Evrope zdaj" člani inventurne komisije metali trupla v smeti," je za vsak primer, če mu še ni potegnilo, snažilka pojasnila inšpektorju.

"Dani se," je znil inšpektor, ker mu ni prišlo na misel nič boljšega.

Danilo se je. Nekateri so zehali, drugi so si želeli, da bi bili kje daleč na morju.